

הזהירות מפגיעה בשני

- תקנות חכמים שלא לבייש את מי שאין לו
- שלא לבייש את מי שאינו יודע
- האזנה העלולה לבייש
- לחשוך אך לא לבייש
- תשובה שלילית
- מדיני אכילת הקורבנות (ב)

דברי הלכה

גליון שבועי בעניני הלכה הנוגעים למעשה

פרשת אחרי מות - קדושים | 104

נערך עפי' ספרי 'לרעך כמור' שע"י המכון לחקר מצות שבין אדם לחברו 052-7656528

שמוזכרים בהם מומים, מפני שהוא מביישו (ספר חסידים תשסח).

בפרשת אמור (שנ) לא יקרא לתורה לסגי נהור או לגיבן, משום שמוזכר שם "איש עיור... או גיבן". וכן לא יקרא בפרשה ההיא לאדם שנשברה רגלו, משום שמוזכר שם "או איש אשר יהיה בו שבר רגל או שבר יד".

האזנה העלולה לבייש

חז"ל תקנו שתהיה תפילת העמידה בלחש, כדי שלא לבייש עוברי עבירה המתוודים בתפילה על עבירות שבידם (סוטה לב) [ומבואר שם וברש"י כשם שלא חילק הכתוב מקום בין חטאת לעולה, כדי שלא יבינו שהוא חטאת ויתבייש. לעומת זאת, המביא חטאת על עוון ע"ז מביא שעירה שאין לה זנב וניכר לכל חטאו, כי הטיל עליו הכתוב שיתבייש כדי שתהיה לו כפרה מעונש גדול כזה]. מהלכה זו יש ללמוד שיש להשתדל שלא להאזין לדברים העלולים לגרום בושה לאדם האומרם.

◆ בשעת המתנה בתור למרפאה, יש לשמור על מרחק מהראשון בתור המדבר עם פקיד הקבלה, משום שמצוי שהוא מדבר עם הפקיד על עניינים פרטיים והוא עלול להתבייש אם יאזינו לו.

◆ ראובן ניגש אל הרב כדי לשאול אותו שאלה. ראובן דיבר בלחש וניכר היה שהוא מעונין לשמור על פרטיות. אי לכך, ראוי ששאר הממתנים לרב יתרחקו מעט כדי שלא ישמעו את השיחה שביניהם.

לחשוך אך לא לבייש

מותר לחשוך בלבו באדם בלתי מוכר ולהשמר ממנו, שמא הוא גנב וכדומה (נדאיתא במסכת דרך ארץ רבה פ"ה, לעולם יהיו כל בני אדם חשובין לפניך כליסטים, והוי מכבדך כרבן גמליאל. וכן איתא בכלה פ"ט. וכן נהג אבא חלקיה בתענית כג).

[נוזה לכאן וסותר את החובה לדון לכף זכות, וכן את מה שאמרו (יומא יט) שהחושד בכשרים לוקה בגופו. אמנם לגבי החובה לדון לכף זכות, כבר כתב הח"ח (פתיחה עשה ג) שבאדם שאינו מוכר אינו מחוייב לדון לכף זכות. אולם אין לעשות בפניו מעשה העלול לגרום לו שירגיש שחושדים בו והוא יצטער או יתבייש לכן מסיים שם: "והוי מכבדן כרבן גמליאל", דהיינו שהחשד לא יגרום לפגם בכבודם].

◆ כשנכנס אדם בלתי מוכר לביתו של ראובן, הוא נוהג להסתיר מפניו את הארנק ושאר חפצי הערך. ראובן מקפיד להסתיר זאת מפניו מבלי שהלה ירגיש, כדי שלא לביישו שחושדים בו שמא הוא גנב.

◆ המורה חשד בתלמיד מסויים שמא הוא מעתיק במבחן. המורה לא הראה לו את חשדו, שמא החשד הוא חשד שוא והתלמיד עלול להתבייש, אלא הוא עקב אחריו מרחוק מבלי שהלה ירגיש.

כאשר אדם מתלונן על בעיה בה הוא שרוי, יש לענות לו בזהירות

תקנות חכמים שלא לבייש את מי שאין לו

חכמינו ז"ל תקנו תקנות והנהגות מיוחדות, כדי שלא תגרם בושה לבני אדם. מתקנות אלו ניתן ללמוד כיצד ראוי להתנהג במקרים דומים, ולעשות הרחקות וסייגים כדי שלא תגרם בושה לבני אדם. (במועד קטן כז) שהתקינו שיהיו הכל מוליכים לבית האבל בסלי נצרים שלא יתביישו העניים. ושהיו הכל משקים בזכוכית צבועה (זולה) שלא יתביישו העניים. כיום אמנם לא נוהגת תקנה זו, אך יש ללמוד ממנה כיצד ראוי לנהוג במקרים דומים. והדברים יבוארו בהמשך.

◆ במוסדות חינוך רבים נהוג ללבוש "תלבושת אחידה". אחד הטעמים להנהגה זו היא כדי שלא לבייש את מי שאין לו. לולי תקנה זו היתה נוצרת תחרות בין התלמידים. מי שיש לו היה לבוש בבגד יפה ומפואר, ואלו שאין להם היו מתביישים בבגדם הפשוט.

◆ מאותו טעם, יש מנהלי מוסדות ומחנכים שמתנגדים להבאת חפצי פאר על ידי התלמידים, כגון תיקים וכלי כתיבה מפוארים, כדי לא לגרום לתחרות, ואלו שאין להם עלולים להתבייש (פרט לעניין החינוך לצנעה והסתפקות במועט).

◆ בגן ילדים מסויים נתבקשו הילדים בפורים להביא משלוח מנות לחבריהם. לצורך זה קבעה הגננת כללים ברורים מה יהיה גודל המשלוח ומה הוא יכיל ובאיזה כלי הוא יוגש, כדי שלא יתביישו הילדים שמשלוחם יהיה פשוט ודל לעומת המשלוחים המפוארים.

◆ באחת הקהילות תיקן הרב שלא יערכו חתונות מפוארות. לא יזמינו יותר מכך וכך מוזמנים, וההוצאות עבור האולם גם הן תהיינה מוגבלות. מטרת התקנה היתה למנוע פאר ומותרות, וכדי שלא יתביישו אלו שאין להם.

שלא לבייש את מי שאינו יודע

בתחילה היו נוהגים שהאדם שהביא ביכורים לבית המקדש היה קורא את הפסוקים של פרשת ביכורים בעצמו, ואם הוא לא היה יודע לקרוא, היו מקריאים לו מילה במילה והוא היה חוזר אחריהם. נוהג זה גרם לכך שאלו שלא היו יודעים לקרוא נמנעו מלהביא ביכורים, מפני הבושה, שהרי כולם יראו שהם אינם יודעים לקרוא. לכן התקינו בית דין שיהיו מקריאים לכולם, כדי שאלו שאינם יודעים לקרוא לא יתביישו (רמב"ם ביכורים ג יא עפ"י המשנה בביכורים ג ז).

◆ ברוב הקהילות נוהגים שהשליח ציבור קורא בתורה בקול, והעולה לתורה קורא בלחש. ולא כפי מה שנהגו בעבר שהעולה קורא בקול, כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע לקרוא (תוס' מו"ק כז: ד"ה בכליכה ועוד).

◆ יש קהילות שאינם מניחים לחתן לדרוש ברבים (דהיינו שמפסיקים אותו בתחילת דבריו). הם נותנים טעם לדבריהם, כדי שלא לבייש חתן שאינו יודע לדרוש.

יזהר הגבאי שלא יקרא לעלות לתורה אדם בעל מוס, בפרשיות

מדיני אכילת הקורבנות (ב)

א. אסור מן התורה לאכול מבשר הקרבן קודם זריקת הדם (גמ' פסחים עז: מדכתיב ידם זבחיך ישפך והבשר תאכלי (דברים יב, כז) [אלא שצריך להמתין להקטרת האימורים כמבואר להלן], ואם אכל עובר בלאו ולוקה (גמ' מכות יז: ורמב"ם פ"א ממעשה הקרבנות ה"ד, דעובר בלאו דלא תוכל לאכול בשעריך' (דברים יב, יז)).

ב. האוכל מן הבשר לאחר זריקת הדם קודם שפיכת שיריים, יש שכתבו שעובר משום 'לא תאכלו על הדם' ואינו לוקה וכן כתבו במצפה איתן סנהדרין סג. ומשך חכמה ויקרא (יט, כ) בשם חתנו).

ג. אסור מן התורה לאכול מבשר הקרבן קודם הקטרת כל האימורים בין בחלק הכהנים ובין בחלק הבעלים (גמ' פסחים נט: ורמב"ם למדו כן מדכתיב (ויקרא ז, לא) 'והקטיר הכהן את החלב המזבחה והיה החזה לאהרן ולבניו, שאין אוכלין הבשר אלא לאחר הקטרת האימורים). [וכתבו המקדש דוד סי' ל"ג סק"א (ד"ה ועוד) וח"א או"ח סי' קכ"ד (לפסחים נט), דלא סגי בהקטרת מקצת האימורים, אלא צריך שיוקטרו כולם].

ד. ואם נטמאו האימורים או שאבדו, הרי זה מותר משעת הזריקה וכן איתא בגמ' בפסחים שם ויבמות קד), [ומזה הוכיחו התוס' בזבחים שם שאין האימורים מתירין את הבשר, דא"כ איך הותר הבשר בזמן שנטמאו או שאבדו. ועיין בצ"ח ביצה כ: שכתב שהרמב"ם לא הביא דין זה משום שסמך על דבריו בהלכות קרבן פסח, ע"ש].

ה. מותר להאכיל מבשר הקרבן לכהן קטן (זבחים צט. ורמב"ם פ"א ממעשה הקרבנות ה"ז). [והנה במנחת חינוך מצוה ק"ב מבואר שאין המצוה מתקיימת ע"י אכילת הקטן וצריך שיאכל גדול כזית מהקרבן. אולם כל זה לשיטתו דמצוה לאכול רק כזית מהקרבן, אבל לדעת השאגת אריה סי' צ"ו שהמצוה לאכול את כל בשר הקרבן, צריך לאמר דהטעם שיכולין ליתן לקטן לאכול, משום שהמצוה שייאכל הקרבן, וזה מתקיים גם ע"י קטן. וכ"כ בשו"ת אבני נזר או"ח סי' תי"ג אות ב].

ו. יש לדון אם מועילה אכילתו של קטן להתיר מחוסר כפרה באכילת קודשים, הנה לדעת המנחת חינוך שאין באכילתו קיום מצוה, ודאי לא מועילה אכילתו להתיר מחוסר כפורים בקדשים. אמנם לדעות שהמצוה שהקרבן יאכל והמצוה מתקיימת גם ע"י קטן, כתב בשו"ת דברי מלכאל (ח"ה סי' כ"ח), שגם אכילת קטן מועילה בזה.

ז. זר האוכל מחלק הכהנים עובר בלאו, והוא שיאכל מדבר שהותר באכילה לכהנים (מ' מכות יח. ורמב"ם פ"א ממעשה הקרבנות ה"ח, וזהו מדכתיב (שמות כט, לג) 'וזר לא יאכל כי קודש הם'). [ונתבאר בגמ' שם ובע"ב, דכל זה רק בחלק שהותר לכהנים באכילה, אבל אם אכל עולה או חטאת ואשם לפני זריקה, אינו בכלל לאו זה. וברמב"ם הוסיף דגם אם אוכל מחוץ לעזרה שאינו מקום אכילת הכהנים אינו לוקה מחמת לאו זה].

יתירה כדי שלא לפגוע בו בגלל הרגישות הגבוהה הנובעת ממצבו. גם אם תלונתו אין בה ממש, תשובה בלתי זהירה עלולה לפגוע בו ולגרור לו צער (עפ"י בראשית רבא ע"א ז, הובא בדוגמא לקמן).

♦ רחל ביקשה מיעקב שיתפלל: "הבה לי בנים, ואם אין מתה אנכי". יעקב ענה בחרי אף: "התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן?". אמר לו הקב"ה: "וכי כך עונים את המעוקות? חייך שבניך עתידים לעמוד בפני בנה".

♦ ראובן התלונן על כאב ברגלו. ענה לו חברו: "הפסק להתלונן, אתה לא הראשון שכואבת לו הרגל. הצעקות שלך רק מכאיבות לי את האזניים!". תגובה זו גרמה צער לראובן יותר מהצער הנובע מכאב הרגליים.

♦ פעם יצא החזו"א מביתו, ובדרך שוחחו עמו אנשים. לאחר שנכנס לרכב, ביקש מהנהג שיסע לאט, "הרי זה עתה תינו אנשים בפני את צרותיהם ויסוריהם. ואם נמהר, זה מוכיח כביכול שלא איכפת לנו מהם" (ועליו לשבח, ב.ק.).

תשובה שלילית

בכל עת שאדם נאלץ לענות לחברו תשובה שלילית על ענין מסויים הגורם אכזבה, הוא עלול לצער או להכלים את חברו. לכן, עליו לשקול את תשובתו בזהירות ובחכמה שחברו לא יפגע.

"ישאל העני ממך ואין בידך כלום ליתן לו, פייסהו בדברים" (רמב"ם פ"י ממתני"ע ה"ה). "אלא נותן לו (הצדקה) בסבר פנים יפות ובשמחה. ומתאונן עמו על צרתו, שנאמר: אם לא בכיתי לקשה יום, עגמה נפשי לאביון. ומדבר לו דברי תחנונים ונחומים שנאמר: ולב אלמנה ארנין" (שם ה"ד).

♦ ראובן הוא ילד בלתי אהוד בחברה. כאשר המורה אמר לשמעון לשבת לידו, שמעון סירב. המורה לא רצה לכפות על שמעון שישב ליד ראובן, לכן הוא אמר ללוי לשבת לידו, אך גם לוי סרב. וכך גם יהודה סירב. באופן זה סרבו כל התלמידים לשבת ליד ראובן. כל התלמידים האלו גרמו הכלמה ברבים לראובן. לא היתה הצדקה להכלמה זו שהרי ראובן איננו ילד רע ומזיק, והם עשו איסור גדול בסירובם.

♦ למוסד פלוני התקבל ללימודים ילד חריג. משפחה מסויימת שהתנגדה לקבלת ילד זה, נגשה למנהל ועשתה מכך שערוריה. לא היתה הצדקה להתנגדות זו, כיוון שלא מדובר בילד מזיק, והתנגדותם גרמה כלימה למשפחת הילד החריג, והיה בכך איסור חמור.

♦ היה אדם שמדי שבוע הגיע למרן החזון איש לספר לו "חדשות". החזון איש לא היה שבע רצון מכך, אך לא רצה לביישו. פעם כשהוא הגיע והמתין בחוץ, ביקש החזון איש מהתלמיד חכם שנכנס לפניו, שישעה בחדרו וישב וילמד עד אשר הטרדן ילך (מעשה איש ג'קצג).

"מאזני צדק, ואבני צדק, ואיפת צדק, והין צדק יהיה לכם, אני ה' אלוקיכם" - אולי מרמז הפסוק - על בן אדם לחבירו, לתת לשני, לצדק את השני, מאזני, זה להאזין ולהקשיב לשני. אבני, זה לבנות את השני ע"י מילה טובה. איפת, זה לתת לשני בלי למדוד כמה פעמים הוא נותן לו. והין, שלפעמים אפשר להנהן לחברו בראשו ולהסכים עימו. וע"י מעשים טובים של בין אדם לחברו, נהיה כאיש אחד בלב אחד לקבל את "אני ה' אלוקיכם".

קדושים יט, לו (רמז מן התורה)

"וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו, וכיפר בעדו ובעד ביתו" - אולי מרמז הפסוק - על כל מיני דיבורי אדם שרוצה לדבר ולדון עליהם עם חבריו, שלא ידבר על זה מאז שבא לבית הכנסת להתפלל עד שיוצא, ובזה ודאי יעלה תפילתו לרצון לפני ה' - אולי מרמז עוד - שלא יהיה האדם חושב ומחשיב את עצמו כשבא להתפלל אלא יחשוב רק מרוממות הקב"ה וגדולתו - ואולי מרמז עוד - שיתבונן שרק הקב"ה יכול להצליחו בכל מה שצריך ולא אף אדם, שהרי באמת האדם אינו נחשב.

אחרי מות יז, טז (רמז מן התורה)

הגיליון מוקדש לעילוי נשמות הגאון רבי מרדכי ב"ר משה גולדשטיין זצוק"ל נלב"ע ב' כסלו תשע"ז ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ אברהם יצחק ב"ר ישראל משה חזקוני ז"ל לע"נ משה בן יוסף אלימלך ז"ל לע"נ יעקב בן שמואל ז"ל לע"נ משה בן בנימין ז"ל

לע"נ מר דוד בן חיים צבי ז"ל לע"נ מר אברהם בן משה חזקוני ז"ל לע"נ מרת אסתר בת נחום ז"ל לע"נ ויקטוריה בת שרה ז"ל

הגיליון מוקדש לעילוי נשמות הר"ר יחזקאל לייבל בן אברהם הכהן קרמו ז"ל אהב דבר ה' זו הלכה היה מעמודי התווך בהחזקת הגיליון ת.נ.צ.ב.ה.

להצלת חסיה אסתר, יהודה בנימין ואברהם צבי נ"י ברוחניות ובגשמיות

לרפואת דבורה בת נחמה, חנה חסיה בת אטה, ישראל מאיר, דוב גדליה ואסתר חיה בני תמר בתושה"י

העלון בחסות: קייטרינג וויסמאנדל